

ПРИДНІПРОВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ЦЕНТР
НАН УКРАЇНИ І МІНІСТЕРСТВА ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КІРОВОГРАДСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВОЛОДИМИРА ВИННИЧЕНКА
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ДНІПРОПЕТРОВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ОЛЕСЯ ГОНЧАРА

МАТЕРІАЛИ

Кіровоградської сесії
III Всеукраїнської науково-практичної конференції
з міжнародною участю
«Придніпровські соціально-гуманітарні читання»
(16 травня 2014 р.)

ЧАСТИНА III

УДК 009(51)

ББК 6/8я52

П 37

Рецензенти:

д-р політ. наук, проф. Шепелев М. А.

д-р філос. наук, проф. Шевцов С. В.

**Друкується за рішенням Вченої ради
факультету суспільних наук і міжнародних відносин
ДНУ ім. Олесея Гончара
(Протокол № 11 від 15 травня 2014 р.)**

Редакційна колегія:

д-р філос. наук, проф. Токовенко О. С. (науковий редактор), д-р істор. наук, проф. Городяненко В. Г., д-р політ. наук, доц. Тупиця О. Л., д-р філос. наук, проф. Осетрова О. О., к. політ. наук, доц. Пащенко В. І. (відп. секретар).

П 37 Придніпровські соціально-гуманітарні читання. Матер. III всеукр. наук. конфер. з міжнар. участю. (м. Кіровоград, 16 травня 2014 р.): у 3-х частинах. – Д.: ТОВ «Інновація», 2014. – ч. 3. – 224 с.

У збірнику подано матеріали Кіровоградської сесії II Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Придніпровські соціально-гуманітарні читання», яка відбулася 16 травня 2014 р. Коло обговорених проблем: політичні науки в Україні та світі, зовнішня політика України та міжнародні відносини, досягнення філософії та культурологія, проблеми та перспективи історичної науки в Україні, соціологія та соціальна робота, регіонознавство та краєзнавчі дослідження.

Для науковців, викладачів вищих навчальних закладів, а також аспірантів і студентів соціально-гуманітарних факультетів.

ISBN 978 - 966 - 8676 - 37 -3

УДК 009(51)

ББК 6/8я52

© Дніпропетровський національний університет імені Олесея Гончара, 2014

© Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка, 2014

© Придніпровський науковий центр, 2014

© Колектив авторів

Панафідін І. О.	Становлення природно-правової концепції справедливої війни у період Середньовіччя	159
Сенкевич Г. А.	Конвергентна модель ЗМІ - найвдосконаліша форма надання суспільно-політичної інформації	162
Смирнов С. В.	Ноотренды: сутність, специфика проявлення	164
Стежко Ю. Г.	Культурно-історична концептуалізація свободи в постмодернізмі	167
Федотова О. А.	Славянское неоязычество - разновидность современной утопии?	170
Шабанін Д. Е.	Кантівська заборона говорити неправду: критичний аналіз	173
Шарова М. А.	Проблемы формирования общественного правосознания в философии Л.И. Петражицкого	177
Шишкин Д. А.	Деаксиологизация метафизических оснований культуры постмодерна: результат исследования	180
<i>Секція «Регіонознавство та краєзнавчі дослідження»</i>		
<i>Секція «Регионоведение и краеведческие исследования»</i>		
Воронина М. А.	Учебно-научный музей Дальневосточного федерального университета как средство реализации краеведческого принципа обучения	181
Глушкіна Є. І.	Політичний чинник у відносинах Російської Федерації та Естонської Республіки (1991-2014 рр.)	185
Ібрагімова З. Х.	Установление системы осуждения и наказания коренных жителей Кавказа в конце XIX - начале XX вв.	188
Ієродиякон Митрофан (Божко)	Вознесенська церква Кривого Рогу (1904-1934): символ покоління	196
Попова Т. М.	Весільна обрядовість Миколаївщини	199
Яковлев Ю. О.	Представництво УРП у Головній і Загальній українських радах (1914-1916 рр.)	202
<i>Секція «Освіта України і Болонський процес»</i>		
<i>Секція «Образование Украины и Болонский процесс»</i>		
Азаров І. С.	Метод прогнозування у військовій справі	206
Возна М. О.	Сучасний стан української освіти та її інтеграція в Болонську систему	208
Гилон О. В.	Соціокультурна природа проблем вищої освіти в Україні	210
Греб М. М.	Культурологічний принцип у системі мовної підготовки майбутнього вчителя початкової школи	213
Зайцева О. М.	Зміст та основні завдання курсу «Вища освіта і Болонський процес» в підготовці студентів до професійної діяльності	216
<i>Відомості про авторів / Сведения об авторах</i>		220

2006. – С.152.

25. РГИА. Ф.733. Оп.193. Д.381. - Л.16.

26. РГИА. Ф.1268. Оп.18. Д.26. - Л.10.

27. Реент Ю.А. История уголовно-исполнительной системы России. – Рязань, 2006. – С.45-47.

28. Кармовский В.В. Организация библиотек в российских тюрьмах в XIX – начале XX вв. // История отечественной уголовно-исполнительной системы: Сборник статей – М., 2006. – С.39,41.

29. Гернет: М.Н. История царской тюрьмы. В 5 т. Т.3. 1870-1900. – М., 1961. – С.375-376.

30. Макаров Г.А. История развития полиции и жандармерии на Северном Кавказе во второй половине XIX – начала XX вв.: На материалах Ставрополья и Кубани. Дис. ... канд. ист. наук. – Пятигорск, 2005. – С.78,80.

31. Батчаева М.К. Трансформация и систематизация правовых документов регулирования пенитенциарных учреждений в 30-90-х гг. XIX в. // Исторические этюды. Сборник статей. Вып.3. – Карачаевск, 2005. – С.84-86.

32. Макаров Г.А. История развития полиции и жандармерии на Северном Кавказе во второй половине XIX – начале XX вв.: На материалах Ставрополья и Кубани. Дис. ... канд. ист. наук. – С.77-78.

33. Реент Ю.А. История уголовно-исполнительной системы России. – Рязань, 2006. – С.73.

34. Макаров Г.А. История развития полиции. ... – С.48.

Геродиякон Митрофан (Божко)

ВОЗНЕСЕНЬСКА ЦЕРКВА КРИВОГО РОГУ (1904–1934): СИМВОЛ ПОКОЛІННЯ

Початок XX ст. для Криворіжжя був ознаменований винесенням на порядок денний цілої низки питань, які потребували невідкладного вирішення, в тому числі й у духовній сфері. Населення містечка через стрімкий промисловий розвиток краю дедалі збільшувалося з кожним роком і тому потребувало відкриття нових осередків духовного очищення і душевної відради. Необхідно мати на увазі також і територіальне зростання Кривого Рогу, і розміри наявних у ньому храмів, які не могли вмістити усіх своїх вірян. Тому нагальною потребою стало будівництво ще одного храму. Нагадаємо, що на 1900 р. в Кривому Розі діяли Миколаївська і Покровська церкви, а також Різдва-Богородичний молитовний будинок, між якими було поділено православних мешканців містечка на парафії. Але їх виявлялося недостатньо, адже на цей час кількість жителів Кривого Рогу складала 15859 осіб [1, с. 136], хоча й не всі з них були православного віросповідання.

Новою церквою Кривого Рогу став Вознесенський храм на однойменній площі (нині – площа Воровського). Обставини його будівництва для нас, на жаль, невідомі, але його розміри та оздоблення, а також аналогії з іншими церквами Криворіжжя, дають підстави вважати, що провадилося воно всією громадою містечка: осторонь не залишилися ні місцеві землевласники, ні рудопромисловці, ні духовенство, ні, звісно, самі мешканці. Закінчено будівництво було у жовтні 1904 р. [1, с. 142] і освячено храм з благословення Іустина (Охотіна), архієпископа Херсонського і Одеського (скоріш за все священником Автономом Лебедевим, який був настоятелем Миколаївської

церкви Кривого Рогу і благочинним Широківського округу).

Це була наймолодша і найбільша церква містечка – справжня окраса краю. На жаль, не збереглося жодного її фото. За описом О.О. Мельника вона була збудована у класичному російському стилі, хрестово-купольною у своєму плані, з видовженими боковинами. Церква мала двохярусну дзвіницю, збудовану над притвором, з високим шатром у 12 м. Вівтар був тригранний з прибудованими ризницею і дияконником, які врівноважували бічні крила. Купол знаходився на восьмигранному барабані. Фасади храму були оформлені пілястрами, що несли спрощений антаблемент, який закінчувався широким завершальним карнизом невисокого фронтона. Висота храму зсередини до zenіту купола складала 21,3 м. Інтер'єр викликав урочисте враження завдяки добре розкритому об'єму і висотному простору. У вікнах були вітражі з кольорового скла. Висота дзвіниці складала 32 м, висота купола в обрізі хреста – 28 м, довжина храму – 30 м. Головний дзвін, виготовлений майстром Францом Скопинським, мав вагу в 100 пудів [2, с. 203–204]. За даними А.Ф. Охінченка, у яких він спирається на спогади старожилів, церква була збудована з червоної цегли і мала три престולי, що було безпрецедентним для Криворіжжя. Фото 1916 р. з зображенням іконостасу дає можливість уявити нам інтер'єр храму, його різноманіття, пишність та вишуканість.

Щодо особливостей церковно-адміністративного положення, то Вознесенський храм відносився до Широківського округу Херсонської єпархії. Судячи з наявних даних, церква була безприходною, про що прямо говориться у джерелах за 1912 р. [3, с. 50]. Це означає, що вона не мала за собою окремої закріпленої території з відповідною кількістю прихожан, яких повинна була обслуговувати в цивільно-адміністративному відношенні. Це в жодному разі не означає, що церква стояла порожньою, просто вона була приписаною до другої, тобто відносилася до іншої парафії, члени якої ходили сюди на молитву. Очевидно, такою церквою була Миколаївська – як найстаріша в Кривому Розі і як така, що мала найбільшу кількість прихожан (зокрема на 1903 р. до Різдва-Богородичної церкви належали 2625 осіб, до Покровської – 3118, до Миколаївської – аж 7859 [1, с. 141]). Хто служив у Вознесенському храмі з часу його відкриття у 1904 р. наразі достеменно невідомо. Впродовж кількох років священницьке місце тут було вакантним [4, с. 65; 3, с. 57] і богослужіння в храмі здійснювали священники Миколаївської церкви, зокрема благочинний округу ієрей Автоном Лебедев [5, с. 127]. З 1913 р. при храмі починає самостійно служити окремий священник ієрей Пантелеймон Рибальченко [5, с. 127; 6, с. 111, 127]. Можливо, у цей же час Вознесенська церква набула статусу приходської.

Стосовно парафіяльного життя навколо храму Вознесення Господнього відомостей майже не збереглося. Відомо тільки, що 24 липня 1908 р. архієпископ Херсонський і Одеський Димитрій (Ковальницький) затвердив на посаді церковного старости Семена Тенетку на перше триріччя [1, с. 149], а 3 грудня того ж року – обраного головою попечительства Сисоя Литовку [1, с. 150]. Ці люди допомагали священнослужителям Вознесенського храму у веденні церковного господарства та в благодійницькій діяльності. Також невдовзі поблизу храму з'явився новий криворізький цвинтар –

Вознесенський, на якому ховали громадян містечка.

Перша світова війна, століття якої виповнюється цього року, призвела до падіння монархії і виходу на поверхню всього того, що глибоко ховалося в надрах народу. Серед багатьох заходів нової влади, яка діяла за принципом «революційної доцільності», було організовано наступ на Православну Церкву як силу, що стояла на заваді побудови «нового» суспільства. Які негоди настигли Вознесенську церкву ми мало знаємо, однак можемо відверто сказати, що її участь не надто відрізнялася від інших православних храмів. Зокрема, навесні 1922 р. вона стала об'єктом пограбування – офіційної державної кампанії з вилучення церковного майна буцімто на користь голодуючих Поволжя [7, с. 105–106]. В контексті боротьби за новий «пролетарський» побут на рубежі 1922 – 1923 рр. в Криворізькому окрузі була проведена робота по зміні назв вулиць, майданів та населених пунктів, які включали «релігійний» зміст. В даний перелік потрапила і Вознесенська площа, яка відтоді почала називатися іменем Воровського [7, с. 26]. Безбожна влада робила все для того, аби стерти історичну пам'ять з народної свідомості.

Але в часи страшних буревіїв справжньою втіхою для віруючих стало служіння в місті з 23 травня по 16 жовтня 1923 р. колишнього настоятеля Миколаївської церкви святого священномученика Онуфрія (Гагалюка), єпископа Єлизаветградського, вікарія Херсонської єпархії. Тут після одеського ув'язнення владика активно боровся з обновленцями і самосвятами, а також трудився над створенням Криворізького вікаріатства і ймовірно служив у Вознесенській церкві під час своїх численних архіпастирських візитів [8]. Зміни в становищі Церкви у радянській державі зафіксував новий статут Вознесенського храму, зареєстрований 18 грудня 1924 р. Відповідно до нього храм належав православним прихожан, яких на той час нараховувалося 1225 осіб [7, с. 73]. Це були люди, які свідомо стали на шлях сповідництва і мучеництва за віру, які знайшли в собі сили йти проти загального руху.

Однак, час і антирелігійна пропаганда робили своє діло. Під жакливими тиском з боку влади священники змушені були зачинити храм. Це сталося 2 лютого 1930 р. У «Червоному гірнику» писали, що попи відмовилися служити службу і самі заявили, що прийшов крах релігійному дурману. Цим своїм вчинком вони зрадили своїх вірних послідовниць – стареньких бабусь [7, с. 91–92]. Тобто навіть тоді, коли священники робили те, що йшло на руку владі, вони все одно виявлялися «ворогами народу». Наступали жакливі сталінські роки, досягнути які в повній мірі нам не вдасться ніколи. У такій ситуації цькування і залякування у березні 1930 р. публічно зрікся віри священик Вознесенської церкви Микола Чайчук [7, с. 117]. Другий батюшка – отець Микола Торський, за словами А. Ф. Охінченка, продовжував служити в інших церквах Кривої Рогу, в тому числі – Миколаївській, хоча й недовго.

Одразу після вимушеного, ясна річ, закриття Вознесенського храму почали лунати голоси про зняття дзвонів і передачу їх на потреби металургії та про відкриття музею у приміщенні церкви – гаразд, що просторе і світле, та й недалеко від центру [7, с. 100–101]. Того ж таки 1930 р. члени Союзу воєвоєничих

безбожників почали знімати дзвони. При цьому трапився нещасний випадок – загинув один із активістів. Цей факт мав великий розголос серед віруючих, а самі більшовики стали приділяти більшу увагу питанням техніки безпеки, щоб уникнути розмов про Божу кару за злочин [7, с. 13].

Але навіть порожній і занедбаний храм стояв як німий свідок злочинів безбожної влади. Аби він не муляв зайвий раз око і не картав приспану совість, його було вирішено зруйнувати, – і байдуже на якісь культурницькі проекти. Так за березень – травень 1934 р. Вознесенської церкви не стало [2, с. 204]. Вона простояла рівно 30 років, ставши символом того покоління, на чию долю випали світова і громадянська війни, колективізація і голодомор, знущання і репресії, і яке змушене було піти з цього світу у повному розквіті сил.

Віруючі люди в Кривому Розі не до кінця здалися: за першої ж нагоди вони намагалися відродити церковне життя у місті. Зокрема, під час німецької окупації громада Вознесенської церкви відкрила молитовний будинок у приватному секторі неподалік від історичного місця. У 50-х роках тут служив священник Олександр Заєнчевський. Але і цього разу дім Божий проіснував не довго – до 1960-х рр., коли розпочався другий шквал гонінь на Церкву при Хрущові. Зараз на її місці знаходиться приміщення взуттєвої фабрики, від старовинного кладовища не лишилося нічого, як і від самого імені церкви. У зв'язку 110-літтям заснування та 80-річчям зруйнування Вознесенської церкви, яке відзначається цього року, настав час вшанувати його пам'ять і встановити поклінний хрест на спомин прийдешнім поколінням.

Література:

Мельник О.О., Балабанов С.В. Історичний Хронограф Криворіжжя. – Кривий Ріг: Видавництво ФОП «Чернявський Д.О.», 2012.

Мельник О. О., Балабанов С. В. Історична енциклопедія Криворіжжя. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2007. – Т. I.

Памятная книжка Херсонской губернии на 1912 год. – Херсон, 1912.

Памятная книжка Херсонской губернии на 1911 год. Первая часть. – Херсон, 1911.

Памятная книжка Херсонской губернии на 1913 год. – Херсон, 1913.

Памятная книжка Херсонской губернии на 1914 год. – Херсон, 1914.

Криворіжжя: більшовизм проти Православ'я (1920 – 1930): Збірник документів і матеріалів. – Кривий Ріг: Видавничий дім, 2005.

Божко О. О. Кривий Ріг у архіпастирському служінні священномученика Онуфрія (Гагалюка) // Гуманітарний журнал. – 2010. – № 3-4. – С.107-112.

Попова Т.М.

ВЕСІЛЬНА ОБРЯДОВІСТЬ МИКОЛАЇВЩИНИ

Створенню сім'ї завжди надавалося велике значення. Відповідно до цього сформувалась весільна обрядовість – справжня народна драма, що включала ігрові дії, танці, спів, музику. У характері весільної обрядовості відбилася народна мораль, звичаєве право, етичні норми та світоглядні уявлення, що формувалися протягом століть.

Миколаївщина завжди представляла інтерес для дослідників сімейних звичаїв та обрядів. За останні десять років з'являються статті з дослідження весільного обряду різних населених пунктів. До праць, характеризують